

"עמך עמי וא-להיך א-להי" – למהותו של גיור

מבוא – מהו גיור?

הרב אפרים ולץ

סוגיית הגיור היא מן הסוגיות הראשוניות ובעלות המשמעות העמוקה ביותר בתורה, שכן היא נוגעת בשאלת הזהות הבסיסית שלנו – מיהו יהודי?

במישור הפרטי, היהדות של יהודי מלידה היא אילמת. הלידה היא תנאי הסף, היא המובן מאליו. אך אין בה כדי ללמד אותנו מהו **התוכן** של היותו יהודי. כך גם במישור הלאומי, כל קיבוץ אנושי צריך להגדיר את גבולותיו לצורך קיומו. מה הופך אותנו לקבוצה ומחבר בינינו? שאלה זו עולה למבחן דומה ביחס להתאזרחות במדינה. מהו הרף הנדרש? על מה מתבוננים? מה עשוי להפוך את ההתאזרחות למוצלחת?

שאלות אלו מציבות מראה בפני היהדות – האם יהדות היא עניין גנטי-ביולוגי-סגולי, ואם כן האם ניתן להתגייר בכלל, או שמא זהו עניין בחירי-מוסרי, ואם כן מהם התחומים המאפיינים באופן תמציתי את היות האדם יהודי.

נציין גם שישנו פער בדיון זה בין המישור המהותי למשפטי. במישור המהותי ראוי לדון בשאלות הזהות הפנים-יהודיות ובמאפיינים היהודיים הראשוניים. לעומת זאת, מישור היישום המשפטי יציב בפנינו פער מובנה בשני עניינים.

הראשון הוא המוגבלות של העולם המשפטי-הלכתי לייצר הליך סדור ונוקשה, שיעמוד לאורך שנים, וישקף את המהלך הפנימי והמהותי שאמור המתגייר לעבור. בהקשר זה עלינו להיות רגישים לפער העשוי להיווצר בין 'התהליך' שעובר הגר ל'הליך' אליו הוא מחויב.

המגבלה השנייה היא שהליך גיור אמור להתחשב בשיקולים נוספים מעבר לשאלת מהות היהדות. באופן טבעי כל קבוצה מתייחסת למצטרף אליה באופן שונה מאשר היא מתייחסת לאחד מחבריה. יכולים להיות שיקולים להחמיר או להקל על ההצטרפות מסיבות לאומיות, חברתיות ודתיות שונות המשתנות ממקום למקום או מדור לדור, ואינן תלויות בשאלה מיהו יהודי, ולכן התהליך לא תמיד ישקף בהתאמה מלאה את השאלה המהותית הזאת. כך, למשל, בדרך כלל ציבור יטה שלא להוציא מן הכלל אדם שפשע, למעט מקרי קיצון. לעומת זאת בשאלת ההצטרפות לציבור הנטייה היא להחמיר עם אדם פושע ולו בתחום הזניח ביותר.

לאור זאת, כאשר נבוא לדון במבנה הליך הגיור שהתקבע בתורה שבעל פה, אנו מצפים לראות שני דברים – מחד, חז"ל יעצבו את הליך הגיור באופן שמשקף לדעתם את יסודות הקיום היהודי לדעתם. מאידך, בהכרח הגיור

כהליך משפטי יצור פער מסוים בין המהות וההכרעה בשאלה מיהו יהודי לבין הפרקטיקה וההליך אותו יקבעו חז"ל על מנת להתגיר¹.

לאור זאת, בבואנו ללמוד את סוגיית הגיור עלינו לתור אחר היסודות הראשוניים והמהותיים על מנת להבין טוב יותר את מהות התהליך, ולא להיבהל מפערים מסוימים שעלולים לצוץ, כחלק מהפער המובנה בין המהות ליישום המעשי. אמנם זאת יש לומר – אם נוצר בדור מסוים שינוי משמעותי בתנאים החברתיים-לאומיים-דתיים באופן שמצריך תגובה של הפוסקים ביחס להליך הגיור, יוכל זה להתקיים רק בתוך מרחב הפרוצדורה, מבלי לפגוע ביסודות המהותיים שלו².

שאלת מהות הגיור היא שאלה כפולה. ראשית, מהי מהות היהדות – שאלה עצומה ורחבה שנחלקו בה גדולי עולם, ואליה נתייחס באופן מבואי בפרקים הבאים, שישרטטו את השבילים העיקריים בהם נהלך בסוגיית הגיור. השאלה השנייה היא שאלת מהות ההליך – מה מקורו, באיזה מישור הוא פועל, ומה הוא מנסה להשיג – ננסה לעמוד על האפשרויות והתבניות התיאורטיות השונות ביחס לשאלה זו עוד לפני שנצלול לתוך הסוגיות עצמן.

את הפרקים הראשונים של סדרה זו נקדיש לעיון במהותו של תהליך הגיור ונבסס את דברינו דרך עיון בתפיסותיהם של חכמי ישראל בעניין מהותו של עם ישראל ויחסו לעמים, ועבור בהתבוננות בגיורים השונים התנ"ך, תוך בחינה אילו גיורים נחלו הצלחה ואילו לא.

¹ הפער הזה, בין מהות לפרוצדורה, המשקפת אותו אך לא זהה לו, עולה בסוגיות רבות במעבר בין תורה שכתב לתורה שבעל פה. עמידה על שורשי הדינים הפורמליים, הם שמאפשרים לפוסקי הדורות לתת מענה לשאלות המתחדשות בהלכה מדור לדור.

² מאידך, ייתכן שלא ניתן לבצע כל שינוי בהליך הגיור, ללא הבחנה בין חלקים מהותיים להליך הפורמלי, ונדון בשאלה זו בפרקים הבאים.
כל הזכויות שמורות ©